

Opintokerho pedagogisena toimintana

”Oppivan vertaisryhmän” kehittämisen problematiikkaa

JANI KOSKELA

Opintokerho on aikuisten omaehtoista ryhmäopiskelua. Se on ryhmässä tapahtuvaa intentionaalista toimintaa, joka pyrkii enemmän tai vähemmän opinnolliseen päämäärään yhdessä olemisen, tekemisen ja opiskelemisen kautta. Kirjoitus käsittelee kriittisesti opintokerhon eräitä pedagogisia ongelmakohtia, kuten vertaisohjauksen käsitettä ja lähtötasoltaan heterogeenisessä ryhmässä saavutettavaa yksilöllistä tulosta, oppimista, ja sen myötä kompetenssin muutosta.

Käsittelen artikkelissani vapaassa sivistystyössä käsillä olevaan opintokerhon uudistamiseen liittyvää pedagogista problematiikkaa positiivimalla opintokerhon pedagogisen toiminnan perusmuotojen kenttään. Esitän keskeisiä ongelmakohtia, jotka nykyisessä opintokerhodiskurssissa nousevat esille suhteessa pedagogiseen kehittämistyöhön.

Opintokerho on ryhmässä tapahtuvan nonformaalin itseopiskelun muoto, jonka tavoitteet on vahvistettu ryhmän kesken. Kuitenkin ryhmässä tapahtuvan mahdollisen oppimisen laatu ja vastaavuus tavoiteasettelun kanssa ja siitä käytävä arviointikeskustelu ovat kyseenalaisella pohjalla. Kysynkin, missä kulkevat kasvatuksen, sosiaalistamisen, opettamisen ja terapian rajat opintokerhossa. Opiskelu ei ole vain oppimisteoreettinen yksilön mentaalinen prosessi, eikä opintokerho varsinkaan sitä ole, vaan kyseessä on mitä selkeimmin kasvattava tulkintatilanne, merkitysmaailman avaaminen ja ymmärtäminen jaetun tilan kautta. Täten opintokerhoa voidaan määritellä ohjaustyönä, joka liikkuu kasvattamisen, opettamisen, sosialisointin ja psykoterapian raja-alueilla. Näyttäisi

mielekkäältä tarkastella opintokerho-opiskelua sosiaalisen toiminnan erityismuotona ja rajankäyntinä. Mutta onko sellaista olemassa kuin vertausohjaus?

Mikä on opintokerho?

Opintokeskuksissa pohditaan vanhakantaisen opintokerhon nykyaikaistamista. Opintokerholla sinänsä on pitkä historiansa 1900-luvun alun jälkeisestä ruotsalaisesta aikuisopiskelumallista 1960–1980-luvun kotimaisen opintokerhotoiminnan huippu-aikaan. Opintokerho¹ on pienryhmä, jonka tavoitteena on oppiminen. Opintokerho-opiskelu on aikuisten omaehtoista ryhmäopiskelua. Opintokerhossa opiskellaan vapaamuotoisesti, mutta suunnitelmallisesti. Opiskelun aluksi kerholaiset rajaavat opiskeltavan aiheen, sopivat opiskelun tavoitteista, toteuttamistavoista ja työskentelymenetelmistä sekä valitsevat opintomateriaalit ja muut tietolähteet. Opintokerho valitsee keskuudestaan ohjaajan.

Opintokerho on ryhmässä tapahtuvaa intentionaalista toimintaa, joka pyrkii enemmän tai vähem-

män oppinnolliseen päämäärään yhdessä olemisen, tekemisen ja opiskelun kautta. Pääkehyksenä opintokerhossa on sosiaalinen toiminta. Opintokerhoon tullaan olemaan yhdessä, jakamaan ajatuksia ja tietoa. Kyseessä voidaan nähdä olevan eräänlainen jaetun subjektiivisen asiantuntijuiden vertaisryhmä.

Opintokerhon muutospainotukset ovat selviä vapaan sivistystyön parissa, erityisesti tähtäimenä 2010 voimaan tuleva uusi vapaan sivistystyön lakiuudistus. Tämän lakiuudistuksen tiimoilta kehityshaasteena nähdään ennemminkin opintokerhon hallinnollinen ja taloudellinen tuulettaminen, mutta samalla myös pedagoginen kehitys. Opintokerhodiskurssissa on tullut esille, kuinka monenlaisia tavoitteita opintokerhotoiminnan jatkumiselle ja kehittämiseksi on. Ikäihmisten opintokerhotoiminnan pedagoginen legitimitetti, nuoremman sukupolven tietoteknisten ja sitä kautta tietososiaalisten valmiuksien tuomat verkko-opintokerhomahdollisuudet ja haja-asutusalueiden opintokerhotoiminnan ongelmat ovat muutamia käytännön näkökulmia siihen muutostarpeeseen johon uudistuvan opintokerhon tulisi mahdollisesti voida vastata. Ja kaiken tämän perustaksi opintokerhon tulisi säilyä oppimista ja vertaisohjauksena toteuttavana aikuisopiskeluna, jonka pedagoginen näkemys kattaa kaikki sen toiminnan muodot.

Opintokerho opiskeluna ja ohjauksena: vertaisohjauksen ongelma

Opintokerho on pedagogista toimintaa, sosiaalisen toiminnan erityismuoto, johon mahdollisesti liittyy oppimista ja inhimillistä kasvua, mutta ei loogisessa riippuvuussuhteessa. Opintokerhotoiminta, kuten lähes kaikki vapaan sivistystyön koulutus, on *nonformaalia*, harrastustavoitteista opiskelua, joka ei pääsääntöisesti tähtää kouluopintojen tai tutkintojen suorittamiseen. Opintokerho on toimintaa, jonka toteuttajana ovat oppijat itse. Vaikka opintokerholla onkin ohjaaja, on tämä yleensä myös itse osallisena opiskeluun mm. opintotoiminnan laadun arvioinnin vuoksi.

Opintokerhotoimintaan kuuluu olennaisesti ohjauksellisuus. Jokaisessa ryhmässä tulee olla yksi opiskelija, joka toimii myös osaltaan tiettyssä tilanteessa ohjaajan roolissa. Opintokerho-ohjauksen pedagoginen apparaatti perustuu ei-kausalliselle pedagogiselle vaikuttamiselle vertaisryhmässä, jossa ohjaaja joutuu rakentamaan ohjau-

työnsä tulkinnoille ohjattavien tiedollisesta ja tiedollisesta kompetenssista pyrkien siten kohti opintokerhon yhteisesti sovittua päämäärää. Ohjaustyö onkin siten intentionaalinen tulkintaprosessi, jossa toimiminen on epäjatkuvan ja esteellisen tilanteen sovittamista ja manipulaatiota siten, että yksilö tilanteesta selvittyään tulisi oppineeksi jostain, eli saisi kompetenssin, joka lisäisi yksilön omaa itsemääräytyvyyttä. Ohjaus sisältää sarjan kontakteja vähintään kahden eri subjektin välillä, ja tämän vuorovaikutuksen kautta subjektissa syntyy jonkinlainen kompetenssin muutos.

Ohjaus on kuitenkin muutakin kuin tiedolliseen omaksumiseen tähtävään pedagogisen toiminnan tukemista. Ohjaus on pedagogisen toiminnan kentässä tapahtuvaa rajankäyntiä, ja ohjaus tulee parhaiten määritellyksi nimenomaan negaationa suhteessa näihin toiminnan muotoihin (ks. Latomaa 2009). Ohjaustyön rajankäynti tapahtuu kasvattavan, opettavan ja sosiaalistavan toiminnan välisessä kentässä. Ohjauksen tavoitteena on lisätä yksilöllistä ymmärrystä ja tulkintaa yksilömaailmasuhteista (Latomaa 2008). Tämä tarkoittaa paitsi ympäröivään todellisuuteen liittyvän tiedollisen ymmärryksen lisäämisen tukemista, myös yksilön autonomian lisäämisen ja itsereflektion tukemista. Ohjaustyö on vuorovaikuttavien yksilöiden tulkintatilanne, jossa yksilöiden keskinäistä ymmärtämistä lisätään jaetun tilan kautta. Näin avataan yhteistä merkityksmaailmaa, jossa pedagogisen toiminnan ulottuvuudet voivat toteutua.

Täytyy siis muistaa, että ohjaus toimintana seuraa pedagogisen toiminnan perusmuotoja. Ohjaus tapahtuu siten pedagogisessa suhteessa. Ohjauksuhde ei ole tasa-arvoinen suhde, vaan on aina suhde ohjaajan ja ohjattavan/ohjattavien välillä (ks. Latomaa 2008; 2009). Tämä tuottaa käsitteellisiä ristiriitoja termien ”vertaisryhmäohjaus” tai ”vertaisohjaus” kanssa. Jos ohjaus on aina epäsymmetrinen suhde, mitä vertaisryhmäohjaus tai vertaisohjaus sitten on?

Termit tuleekin hylätä sinänsä, koska ohjauksuhde ei perustu vertaisuudelle. Opintokerho on vertaisryhmässä tapahtuvaa toimintaa, mutta ohjauksuhteiltaan se voidaan nähdä pedagogisen suhteen asymmetrian mukaisina. Kerhon keskeisenä konstituenttina toimii tasavertaisuus. Silti näyttäisi siltä, että kerhotoiminnan edellytyksenä täytyy nähdä myös hetkellinen asiantuntijuus, pysymätön pedagoginen auktoriteetti suhteessa käsiteltävään asiaan. Vuorollaan jokainen kerholainen on käytännössä tietyn hetken ajan opiskel-

tavan substanssin jonkin osa-alueen tai asian asiantuntija ja toimii siten ohjaajana muille. Opintokerhoa ei siten tule nähdä vertaisohjauksena, sellaista ei ole olemassa. Vertaisryhmässä tapahtuva ohjaus on hetkellisten pedagogisten valtasasetelmien vaihtelua ja roolien vaihtumista. Siten ryhmän sisäisesti päästään vaikuttamaan yksilöllisten opiskeluprosessien suuntaan ja laatuun.

Opintokerho-opiskelu ja oppimisen epäkausalisuuden ongelma

Opintokerhon pedagogisen toiminnan muoto on omaehtoinen ryhmäopiskelu. Ryhmäopiskelu muotona edellyttää jaetun yhteisen ymmärryksen tilan. Tällaisessa vuorovaikutuksessa voidaan olettaa vaihtuvan näkemyksiä ja mielipiteitä opiskelutavasta aiheesta tavalla, joka vastaa oppijan oman perehtyneisyyden ja esiyymmärryksen tasoon. Tällöin ryhmäopiskelu oppimista tukevana toimintana perustuu jaetun asiantuntijuuden ideaan. Jaetun asiantuntijuuden (ja yleisemmin sosiaalisesti hajautetun kognition) käsitteellä viittaamme prosessiin, jonka aikana useat ihmiset jakavat tietoon, suunnitelmiin ja tavoitteisiin liittyviä älyllisiä voimavaroja saavuttaakseen jotakin, jota yksittäinen ihminen ei pystyisi toteuttamaan. (Hakkarainen, Lonka & Lipponen 1999.)

Opintokerho on oppijanäkökulmasta sosiaalisesti hajautettu järjestelmä, jossa jokainen jäsen jakaa voimavarojaan tavoiteorientoituneessa interaktiossa. Tällöin opintokerhoa voidaan määrittellä hajautetun asiantuntijuuden näkökulmasta esimerkiksi seuraavasti: opintokerho on yhteistoinnallista, hajautettuun päätöksentekoon, tiedonhankintaan ja sen yhdessä jakamiseen perustuvaa aikuisopiskelua, jonka tavoitteena on ryhmässä sovitun aineksen hallinta. Opintokerho-opiskelulla tuetaan sosiaalisuutta; sosiaalisen pääoman, vuorovaikutustaitojen ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden kehittymistä. Opintokerhossa opiskelua voidaan kuvata sosiokulttuuristen konstruktivististen oppimisteorioiden viitekehyksessä (Valke 2005).

Sosiokonstruktivismi on konstruktivismiin näkökulma, joka näkee oppimisen, tässä erityisesti opintokerhon tarpeisiin räätälöitynä siten, että oppimisen kohteesta tarjotaan useita näkökulmia. Oppimisen tavoitteet määräytyvät oppijasta käsin ja/tai niistä neuvotellaan ohjaajan kanssa. Ohjaajan tehtävänä on toimia oppaana, toiminnan valvojana, valmentajana, tutorina sekä oppimisen

auttajana. Toiminnat, tilanteet, välineet ja ympäristöt on suunniteltu niin, että ne rohkaisevat opiskelijaa metakognitiiviseen ajatteluun, itsearviointiin, itsesääteelyyn, itsereflektioon sekä itsensä tiedostamiseen. Oppimistilanteet, -ympäristöt, taidot, sisällöt sekä oppimistehtävät tulisi olla realistisia, autenttisia ja välittävät todellisuutta sen kaikessa monimutkaisuudessaan. Alkuperäistä tutkimustietoa käytetään varmistamaan autenttisuutta, ja oman tiedon rakentamista tuetaan. Tätä konstruointia tuetaan sosiaalisin neuvotteluin, kollaboraatiivisen työskentelyn sekä yhteisesti jaettujen kokemusten avulla. Opiskelijan aiempi tieto, uskomukset sekä asenteet vaikuttavat oppimisprosessin suuntautumiseen. Ongelman ratkaisua, korkean tason ajattelua sekä syvällistä ymmärtämistä tavoitellaan, ja virheitä käytetään apuna opiskelijan ajattelun sekä tiedon rakentumisprosessin ymmärtämisessä. Kokeilua suositetaan ja siihen rohkaistaan opiskelijoita siten, että opiskelijat olisi nähtävä oppipojan roolissa. Tiedon kompleksisuutta helpotetaan korostamalla käsitteiden välisiä yhteyksiä sekä oppiaineiden yli menevää opetusta. Kollaboraatiivista oppimista suositetaan vaihtoehtoisten näkökulmien ja erilaisten selitysmallien esilletulon takia. Opetus suunnitellaan niin, että opiskelija joutuu työskentelemään systemaattisesti osaamisensa ylärajoilla. Arviointi on autenttista ja tiukasti sidottua yhteen opetuksen kanssa.

Nämä käytäntöön sidotut, normatiiviset oppimismallit voivat edistää opintokerhon tavoiteasettelua. Silti niiden pedagoginen legitimitteetti on kyseenalainen, jos tarkastellaan opintokerhoa pedagogisen toiminnan perusrakenteiden mukaisesti. Vaikka onkin kyse opiskelukäytännestä, on vaarallista sitoutua liikaa tiettyihin normatiivisiin malleihin, kun jo pohjimmiltaan oppimisen ohjaaminen on kyseenalaisesti perusteltu käytäntö.

Pedagoginen toiminta ei ole kausaalista. Tämä voi käytännössä tuottaa monenlaista, jopa käsitteellistä epämääräisyyttä. Opiskelusta puhutaan usein oppimisen käsitteen kanssa samaan hengen vetoon, ja nämä ovat oppimisteoreettisissa konstruktioissa toistensa synonyymeja. On kuitenkin vaikea määrittellä, millainen on opintokerhon tyyppisessä vertaisopiskeluryhmässä tapahtuvan opiskelun ja yksilöllisen oppimisen kausaliteetti, jos sellaista on ollenkaan. Opiskelua voi tapahtua ilman oppimista. Lause ”Pekka opiskeli, mutta ei oppinut mitään” on täysin looginen lause. Karkeasti jaoteltuna oppiminen on yksilön sisäinen, psy-

kologinen tapahtuma, kun taas opiskelu on subjektin toimintaa, opintokerhossa subjektien välisistä vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on oppiminen, subjektin kompetenssin muutos. Tämä ei lupaa hyvää oppimisteorioille ja oppimismalleille, varsinkaan sellaisille jotka lupaavat kollektiivista oppimistapahtumaa. Kuinka vertaisryhmä voi olla oppimisen subjekti, jos oppiminen on yksilön sisäinen mentaalinen prosessi? On järjetöntä tässä valossa nähdä opintokerhon vertaisopiskelun tähtäävän yhteisölliseen oppimispäämäärään, saati että tällaista kollektiivista päämäärää voitaisiin arvioida yhtenä kokonaisuutena. Ylipäättään opiskelun tuloksen arviointi välillisesti on haastavaa, ja tämän arvioinnin kehittelyyn tulisi erityisesti kiinnittää huomiota. Yksikään oppimisteoria ei voi luvata oppimista apparaattinsa välittömänä, kausaalisen seurauksena, vaan jäljelle jää vain toivo ja luottamus siihen, että näin tapahtuisi. Tällöin yksikään oppimista osoittava malli ei täysin voi vastata opetustilanteen vuorovaikutuksen säätelyyn. Jos väitämme kuitenkin niin, syyllistymme kategoriavirheeseen. Mitä tulee siis opintokerhon pedagogiseen kehittelyyn, on oppimisteoreettinen tarkastelu väärä pää, mistä aloittaa. On tärkeämpää tarkastella vertaistoimintaa opiskelu- ja ohjaustoimintana ja pyrkiä ratkaisemaan näiden tuottamien välillisesti havaittavien kompetenssien arviointi, joka itsessään on haastava hanke.

Opintokerhon kompetenssiongelma

Minkätasoisista oppimista kunkin opintokerholaisen oppiminen on vai tapahtuuko sitä kaikilla lainkaan?

Kompetenssi on subjektin ominaisuus, jonka ansiosta se voi toimia kuten se toimii. Kompetenssi ei näy, vaan se voidaan päätellä toiminnasta tai olettaa (Pikkarainen 2007). Oppiminen on subjektiivista tapahtuva tapahtuma tai prosessi, *kompetenssin muutos*, jossa subjekti saavuttaa jonkin osaamisen. Ollakseen oppimista, tämän tulee tapahtua subjektin oman toiminnan kautta. Mikäli osaamisen saavuttaminen tapahtuu ilman oman toiminnan interventiota, puhumme kypsymisestä tai kehityksestä. Jokaisella on erilainen kompetenssi eri asioiden suhteen. Mitä laajempi kompetenssi, sitä suurempi kyky yksilöllä on toimia ja vaikuttaa. Opintokerhossa, kuten kaikessa koulutuksessa, erilaiset kompetenssin tasot aiheuttavat ongelmia, koska opiskelijoiden lähtötaitotasoi-

le ei ole päteviä kriteerejä jos ollenkaan. Onko osallistujilla riittävät valmiudet saavuttaa opintojen tavoitteet? Tai ovatko opintojen tavoitteet liian alhaiset suhteessa joidenkin opiskelijoiden kompetenssiin? Kuinka opinnollisia tavoitteita voidaan ylipäättään määritellä heterogeenisessä ryhmässä, jossa opintotilanne muodostuu ja kehittyy nimenomaan opiskelijoiden kautta ja heidän ehdoillaan? Koulutuksessa tukeudutaankin tasoryhmiin ja koulutuksen suuntaamiseen tietotaidollisesti eritasoisille opiskelijoille (esimerkiksi ensiapu 1 ja 2, pilates-aikeiskurssi), kohderyhmiin mukaisesti (esimerkiksi kerhonojajajien koulutuksilta) ja aikaisemman koulutuksen mukaisesti (ammattillinen täydennyskoulutus).

Kuinka opintokerhon osalta voidaan taata, että kaikki osallistujat saavat sellaista ohjausta, jota he tarvitsevat, ja kuinka voidaan taata, että ryhmä toimii opintoryhmänä eikä vain sosiaalisena vertaisryhmänä, erityisesti kun kyseessä on itseohjautuva ja omatoiminen opiskelumuo? Kaikki aikuisopiskelu on itseopiskelua, tapahtui se sitten luennolla tai opintokerhomaisissa pienryhmissä. Itseopiskelulla tarkoitetaan yksinkertaisesti sitä, että aikuisopiskelija on itse oman opiskelunsa säätelijä. Tämä eroaa lasten oppimisesta siinä, että lapsi ei vielä täysin kykene tiedolliseen ja tavoitteelliseen itsesäätelyyn. Aikuisen itsesäätelymekanismit ovat huomattavasti paremmat.

Opintokerhon osalta kompetenssiongelma voi näyttäytyä käytännössä hiustenhalkomiselta, eikä varsinaista ratkaisuaakaan siihen välttämättä ole. Voidaan vaikkapa ajatella, että suunnilleen samantasoisella kompetenssilla varustetut opiskelijat ”vain kerääntyvät” opintokerhoiksi luonnostaan, kuin se olisi opintokerhotoiminnan ehto. Tämä näyttäytyy käytännössäkin siten, että on olemassa ns. ”villejä kerhoja” joiden pedagoginen taso ei ole erityisen perusteltu, ja ns. ”vaativampaan opiskeluun sopivia kerhoja”, jotka ovat perustellumpaa pienryhmäopiskelua.

Miksi kompetenssiongelma on ongelma? Opintokerhon pedagogisen määrittämisen kannalta olisi olennaista ajatella, että siihen liittyisi oppimista. Yksinkertaisesti ajateltuna opintokerho, jossa ei tapahtuisi oppimista, ei ole opintokerho, vaan se on jotain muuta pedagogista toimintaa muistuttavaa sosiaalista kanssakäymistä. Pedagoginen toiminta ei valitettavasti kuitenkaan ole kausaalista. Emme voi esimerkiksi sanoa opetuksen edellyttävän oppimista samoin kuin myyminen edellyttää ostamista. Siksi opetus ja koulutus on ta-

pahduttava vain *olettaen* että toiminnan tulokse-
na opetuksen kohteena olevissa ihmisissä tapah-
tuisi jonkinasteinen kompetenssin muutos, oppi-
minen.

Ongelmalliseksi teeman tekee myös mahdolli-
set tulevaisuuden opintokerhomuodot, kuten
verkko-opiskelu. Kuinka taata kaikkien osallistuji-
en oppimisprosessin laadukkuus? Toisaalta on
mietittävä myös kriteerejä sille, kuinka ylipäättään
verkko-oppiminen on mahdollista omaehtoisessa
ryhmässä, ja millainen tämän verkkoympäristön
tulisi olla jotta se tukisi vertaisopiskelun muotoja.

Opintokerho, opettava vai kasvattava instanssi?

Opintokerho-ohjaus on keskeisellä tavalla peda-
gogisen toiminnan perusmuotojen tilassa tapah-
tuvaa liikettä. Opettaako, kasvattaako vai sosiaa-
listaako opintokerho jäseniään? Tämä ongelma lii-
tyy tietysti siihen, että voimme arkikielessämme
tarkoittaa sanalla ”kasvatus” eri asioita. Usein aja-
tellaan, että pikkulapsia kasvatetaan, mutta aikui-
sia vain opetetaan. Näissä tapauksissa ajatellaan,
että kasvattaminen on jotain perustavammanlaa-
tuista, joka muokkaa kasvatettavaa toisenlaisek-
si, mutta opettaminen on jotain pintapuolisempaa,
joka jättää opettamisen kohteena olevan ihmisen
aika lailla entisenlaiseksi.

Valitettavasti tällainen ajatus käytännössä
yleensä nopeasti ja karvaalla tavalla osoittautuu
toiveajatteluksi. Opintokerhoissakin käsitellään ih-
missuhteisiin liittyviä asioita, ollaan sosiaalisessa
vuorovaikutuksessa, ”parannetaan maailmaa” ja
terapoidaan. Kasvatus ei tarkoita periaatteessa
samaa kuin terapia, jota sitäkin monissa käytän-
nön tapauksissa tarvitaan. Olennaisempi puoli
asiassa on se, että itse asiassa meillä ei ole mah-
dollisuuksia tehdä kovin tarkkaa teoreettista eroa
opettamisen ja kasvattamisen välille: ne ovat lop-
pujen lopuksi jokseenkin sama asia. Millä tavalla
kasvattaminen, esimerkiksi kotona pikkulapsen
kasvattaminen, muokkaa kasvattamisen kohdet-
ta? Siten, että tämä oppii asioita ja alkaa toimia ja
ajatella uudella tavalla. Mitä sitten opettaminen
saa aikaan? Täsmälleen samaa. Niinpä
kasvattaminen tapahtuu aina opettamalla ja opet-
taessamme me, halusimme tai emme, myös kasva-
tamme. Yksi mahdollinen ero opettamisen ja kas-
vattamisen käsitteiden välillä on se, että kasvatta-
minen ymmärretään yleensä hyvin arvolatautu-
neesti: se muuttaa kasvatuksen kohdetta jotenkin

olennaisesti ”paremmaksi”. Sen sijaan opettami-
nen ymmärretään neutraalimmin siten, että voi-
daan oppia ja opettaa myös huonoja tai merkityk-
settömiä asioita.

Kaikki, mitä ihminen oppii, vaikuttaa tavalla tai
toisella hänen toimintaansa. Kasvatusta ja ope-
tusta tehdäänkin sen takia, että ihmisten toiminta-
kyky tavalla tai toisella paranisi suhteessa hänen
ympäristöönsä. Yksilö näyttäisi siis olevan sosia-
lisaatioprosessin pyörteissä vielä aikuisiässäkin.
Tähän myös opintokerho joko tietoisesti tai tie-
dostamattaan pyrkii. Opintokerho-opiskelu on ai-
kuisten omaehtoista ryhmäopiskelua, jonka tavoit-
teena on toimintakyvyn tiedollinen ja taidollinen
parantaminen. Opiskelijat itse havaitsevat omas-
sa sosialisoitumisessaan puutteita ja pyrkivät kor-
jaamaan niitä. Opintokerhon kehitystyön yksi kes-
keisiä haasteita on ohjaajien kouluttaminen. Opin-
tokerho-ohjauksen yhtenä keskeisenä periaattee-
na tulisikin nähdä kerhotoiminnan omaehtoisuus.
Se osoittaa jo tietyllä tavalla autonomian ja itse-
ymmärryksen olemassaolon, jotta voi nähdä omi-
en kompetenssiensa puutteet ja pyrkiä kehittämään
niitä yhteisöllisesti.

On myös ymmärrettävä pedagogisen toiminnan
ei-affirmatiivisuus suhteessa yksilöllisen sivisty-
misen päämäärään (ks. Benner 2001). On mahdo-
ton tietää, millaiseksi ihmisen tulee kasvaa ja ke-
hittyä jotta hän voisi vastata kompetensseillaan
yhteisön haasteisiin tulevaisuudessa. Sivistymi-
sen päämäärä on jotain epämääräistä kohti ihmi-
seksi tulemisen ideaalia, ja vain prosessilla itsel-
lään on merkitystä. Opintokerhon kasvattavia tai
terapeuttisia elementtejä ei kannata unohtaa oh-
jaavassa rajankäynnissä tiedollisten kompetens-
sien alle, vaan tulee nähdä ihmisenä olemisen ja
sosiaalisuuden perustavammat tarpeet. Tällainen
perustavampi tarve on sivistyminen; ihmisen vier-
asmääräytyneisyyden väheneminen suhteessa
muiden vaatimuksiin ja itsetietoisuuden lisäänty-
minen.

Lopuksi: opintokerho vai oppiva vertaisryhmä?

Opintokerhoudistuksessa on puhuttu myös ni-
menvaihdoksesta. Tämänhetkinen konsensus on
termin *oppiva vertaisryhmä* takana. Nimiehdotus
on kuitenkin ongelmallinen, koska se pedagogi-
sessa mielessä esittää vääriä johtopäätöksiä toi-
minnan kausaalisuhteista. Toisin sanoen nimessä
lausutaan julki sellaisia kausaliteetteja, jotka eivät

istu pedagogisen toiminnan ajatteluun. Kausali-teettiongelma voidaan kiertää vaikkapa nimiehdotuksilla: *opiskeleva vertaisryhmä* tai *vertaisopiskeluryhmä*.

Käytettiin sitten opintokerhosta mitä nimeä tahansa, tulisi mielestäni toiminnan suunnittelussa artikkelin osoittamalla tavalla keskittyä tarkastelemaan opintokerhoa ohjauksellisena pedagogisena suhteena ja tulkitsevana vuorovaikutustilanteena, pedagogisena interpretaationa. Tämä luotsaisi suunnittelun hedelmällisemmille vuorovesille siten, että opintokerhon perusongelmat olisivat jo alusta asti esillä, ja että toteuttamisvaiheessa erilaiset ryhmät aihepiiristä riippumatta onnistuivat kasaamaan sellaisen opintokerhokäytänteen, ettei sen toiminnan arvioinnissa tulisi ainakaan ylitsepääsemättömiä legitimaatiokeskusteluja.

Opintokerhon rooli tulevaisuudessa lienee varmasti erilainen kuin mitä sillä nyt, tai aikaisempina vuosina on ollut. Perusta mikä ei muutu, on se, että opintokerho on olemukseltaan oppinnollista toimintaa. Tässä paperissa olen selventänyt niitä opintokerhon pedagogisen toiminnan perusteita ja ongelmia, jotka huomioonottaen sen voisi nähdä toimivan uusissa käytännöissäänkin. Periaatteellisenä kysymyksenasetteluna pedagogisista perusteista ja niiden määrittelystä tämä pohdinta on antanut muutamia selventäviä puitteita.

Viitteet

1. Opintokerho voi olla mikä tahansa ryhmä, seurue, porukka tai joukko ihmisiä, joka kokoontuu säännöllisesti yhteen oppiakseen uutta, valmistellakseen päätöksiä, ideoidakseen tulevaa tai analysoidakseen tapahtunutta. Ihmiset kuuluvat useisiin ryhmiin, joiden toiminnan voi oikein organisoituna luokitella opintotoiminnaksi (Maaseudun sivistysliitto).

Vertaisryhmässä opitaan kuuntelemaan toisia, ymmärtämään erilaisuutta ja ennen kaikkea koetaan yhteenkuuluvuutta samasta aiheesta kiinnostuneiden kanssa. Omaehtoinen kerho-opiskelu, päinvastoin kuin monet tutkintotavoitteiset opintomuodot, tarjoaa paikan akkujen lataamiselle ja oppimisesta saa uutta virtaa arjen vaativiin haasteisiin. Vertaisryhmän tuki edistää sekä opiskelua, toimintakyvyn ylläpitämistä että jaksamista. (OK-opintokeskus.)

Lähteet

- Benner, Dietrich (2001). *Allgemeine Pädagogik: eine systematisch-problemgeschichtliche Einführung in die Grundstruktur pädagogischen Denkens und Handelns*. Weinheim: Juventa.
- Hakkarainen, Lonka & Lipponen (1999). *Tutkiva oppiminen. Älykkään toiminnan rajat ja niiden ylittäminen*. Helsinki: WSOY.
- Hirsjärvi & Huttunen (1995). *Johdatus kasvatustieteeseen*. Helsinki: WSOY.
- Latomaa, Timo (2008). *Ohjauksen psykologia. Ohjauksen metateoriaa, teoriaa ja menetelmiä*. Opintomoniste. Oulun yliopisto.
- Latomaa, Timo (2009). Mitä on ohjaus? Artikkelikäsikirjoitus. *Nuorisotutkimus*, 1/2009.
- Maaseudun sivistysliitto. *Opintokerho-opas*. [http://www.msl.fi/opintotoiminta/muuttiedostot/opintoryhmaopas.pdf]. Luettu: 10.2.2009.
- McEwan, Hunter (1989). Teaching as pedagogic interpretation. *Journal of Philosophy of Education*, 23(1), 61–71.
- Ok-opintokeskus. *Opintokerho*. [http://www.okry.fi/index.php?main=390]. Luettu: 10.2.2009.
- Rauste – von Wright & von Wright (1994). *Oppiminen ja koulutus*. Helsinki: WSOY.
- Siljander, Pauli & Kivelä, Ari (2008). *Kasvatustieteen tila ja tutkimuskäytännöt. Paradigmat katosivat, mitä jäljellä?* Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Smith (1960). *A Concept of Teaching*. *Teachers College Record*, 61(5), 229–241.
- Sutinen, Ari (2008). Constructivism and education: education as an interpretative transformational process. *Studies in Philosophy of Education*, Vol. 27. Springer, 1–14.
- Valke, Ahti (2005). *Opintokerho – Vapaata aikuisopiskelua ryhmässä. Esiselvitys opintokerhotoiminnan kehittämismahdollisuuksista opetusministeriölle*. Opintokeskusseura.
- Pikkarainen, Eetu (2007). *Toiminta ja prosessi*. Julkaisematon seminaariesitelmä. Oulun yliopisto.